

CONCEPT Accountantsverslag 2017

Gemeente Ridderkerk

31 mei 2018

STRIKT VERTROUWELIJK

Aan de leden van de gemeenteraad
van de gemeente Ridderkerk
Postbus 271
3980 AG RIDDERKERK

Datum
1 juni 2018

Ons kenmerk

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2017 van de gemeente Ridderkerk aan. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2017 van de gemeente Ridderkerk.

De jaarrekening 2017 van de gemeente Ridderkerk geeft een XX beeld

De jaarrekening 2017 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Ridderkerk. Wij zijn voornemens bij deze jaarrekening een **XX** controleverklaring te verstrekken voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Wij bespreken onze bevindingen met de Auditcommissie

Wij bespreken deze rapportage graag tijdens de bijeenkomst met de Commissies Samen Leven en Samen Wonen op 28 juni 2018 en zullen eventuele vragen die u heeft, beantwoorden. Wij hebben de inhoud van dit accountantsverslag afgestemd met de wethouder financiën.

Met vriendelijke groet,

Deloitte Accountants B.V.

drs. R.M.J. van Vugt RA

c.c. college van burgemeester en wethouders

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2017	3
Inleiding	5
De financiële positie van uw gemeente	7
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	11
Interne beheersing	19
Overige aangelegenheden	20
Bijlagen	21

Bestuurlijke samenvatting controle 2017

Conclusies jaarrekeningcontrole 2017

Getrouwheid en rechtmatigheid	Wij hebben de jaarrekening 2017 van de gemeente Ridderkerk voorzien van een controleverklaring met een XXX oordeel voor getrouwheid en rechtmatigheid. De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 1.162.000 respectievelijk € 3.486.000.	Controleverklaring 2017
Grondexploitaties	Wij hebben het proces beoordeeld waarlangs het management de schattingen maakt met betrekking tot de grondexploitaties en wij hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij hebben ten aanzien van de grondexploitaties geen inhoudelijke correcties geconstateerd wel adviseren wij u aandacht te houden op de exploitatie van Nieuw-Reijerwaard.	Grondexploitaties
Financiële positie	Het weerstandsvermogen bedraagt € 29,7 miljoen. Dit is hoger dan de door uw gemeente gekwantificeerd risico ad € 6,7 miljoen. Het weerstandsvermogen van de gemeente is ultimo 2017 licht afgenomen ten opzichte van ultimo 2016.	Vermogenspositie van uw gemeente
Interne beheersing	Als onderdeel van de interim-controle 2017 hebben wij de opzet en het bestaan van de processen bij de GR BAR-organisatie getoetst. De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter d.d. 31 januari 2018 gericht aan de BAR-organisatie.	Aandachtspunten voor de interne beheersing
Begrotings-rechtmatigheid	De jaarrekening 2017 bevat een rechtmatigheidsfout. De gerealiseerde lasten overschrijden de geraamde lasten op programma over 3 programma's heeft u een overschrijding van € 438.000 en op investeringsrechtmatigheid heeft u een overschrijding van € 224.000. Over deze begrotingsonrechtmatigheden informeert het college van burgemeester en wethouders u afzonderlijk.	Begrotings-rechtmatigheid
Sociaal domein	De kosten van de regionale jeugdzorg bestaan uit de geraamde bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling Jeugdzorg Rijnmond en een aanvullende bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling als gevolg van het voorlopige nadelig resultaat over 2017. De aanvullende bijdrage 2017 is in de jaarrekening verwerkt.	Sociaal domein

De gemeente heeft voor een bedrag van € 319.000 aan bestedingen voor huishoudelijke zorg en individuele begeleiding WMO en jeugd geen productieverantwoordingen met controleverklaringen ontvangen. Hierdoor is er geen controle informatie verkregen over de prestatielevering van deze bestedingen in het kader van de Wmo. Wij hebben het bedrag van € 319.000 meegenomen als onzekerheid in ons oordeel over de getrouwheid en de rechtmatigheid.

CONCEPT

Inleiding

Eerst gaan wij in op de hoofdpunten van de controle 2017

Wij verstrekken een **XX** controleverklaring bij de jaarrekening 2017

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2017 van de gemeente Ridderkerk uitgevoerd en wij verstrekken een **XX** controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid bij deze jaarrekening.

Verloop van het proces

De jaarrekeningcontrole 2017 is in overeenstemming met het auditplan 2017 en de planning uitgevoerd.

De concept jaarstukken en de onderbouwing van de cijfers en toelichtingen waren bij de start van de controle van voldoende kwaliteit voor het kunnen uitvoeren van de controle. Met betrekking tot de onderlinge uitwisseling van sterke en kwetsbare aspecten van de drie jaarrekeningen van de gemeenten, kan nog een verdere kwaliteits- en efficiencyslag worden gerealiseerd. Ook de onderlinge afstemming tussen vakafdelingen en ondersteunende afdelingen binnen de BAR-organisatie en tussen de BAR-organisatie en de drie gemeenten kan verder worden versterkt. Er zijn al afspraken gemaakt om hier de nodige stappen in te gaan zetten.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd.

Geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op de WNT.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging van 31 oktober 2017 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2017. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- Het controleprotocol voor de accountantscontrole op de jaarrekening 2015 tot en met 2019 van de gemeente Ridderkerk, vastgesteld door de gemeenteraad op 10 december 2015.
- Het toetsingskader 2016 van 16 februari 2017.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle.

Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2017 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in de door u vastgestelde controleverordening:

- Voor fouten is de tolerantie 1% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: € 1.162.000.
- Voor onzekerheden is de tolerantie 3% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: € 3.486.000.

De rapportagetolerantie voor fouten en onzekerheden bedraagt € 50.000.

Wij verstrekken een **XX** controleverklaring bij de jaarrekening 2017.

Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2017 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Er zijn geen belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significant verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn zeer belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en resultaten van de gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting in de jaarrekening 2017.

Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving.

Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Wij zijn onafhankelijk van gemeente Ridderkerk

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de memberfirms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en de gemeente Ridderkerk, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage C bij deze rapportage.

De financiële positie van uw gemeente

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van de ontwikkelingen in het vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is ten opzichte van 2016 toegenomen

In het BBV, de verslaggevingsregels van gemeenten, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen in principe geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2017 bedraagt € 0,358 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds € 3,518 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2017 € 3,876 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Eigen vermogen (* € 1 miljoen)	2017	2016	2015	2014
Eigen vermogen per 1 januari	58,2	60,0	59,9	64,1
Tussentijdse resultaatbestemming	3,5	-/- 3,6	2,0	0,6
Gerealiseerd resultaat	3,8	1,8	2,1	3,6
Totaal ('saldo van baten en lasten')	0,3	-1,8	0,1	3,0
Omzetting reserve riolering naar voorziening				-/- 7,2
Eigen vermogen per 31 december	58,5	58,2	60,0	59,9

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2017 40,0% van het balanstotaal (2016: 39,6% van het balanstotaal).

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

Concreet betekent dit voor uw gemeente het volgende.

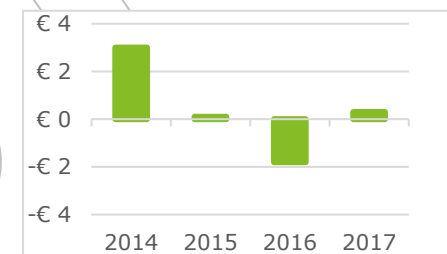
Exploitatieresultaat (in € 1.000)

Totale baten	112.061	
Totale lasten	111.703	
Gerealiseerde saldo van baten en lasten		358
Af: stortingen in reserves	4.492	
Bij: onttrekkingen aan reserves	8.010	
Saldo mutaties reserves		3.518
Gerealiseerd resultaat		3.876

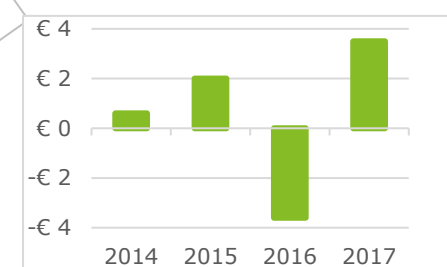
De exploitatie over 2017 laat een voordelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 0,3 miljoen zien ten opzichte van een begroot nadelig saldo (na wijziging) van € 4,3 miljoen. Dit is een voordeel van € 4,6 miljoen. In het jaarverslag is de analyse opgenomen, waarin in hoofdlijnen een verklaring wordt gegeven voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging.

Voor een gedetailleerd inzicht van de afwijkingen en de verklarende toelichting hierop verwijzen wij u naar de toelichting van de programma's.

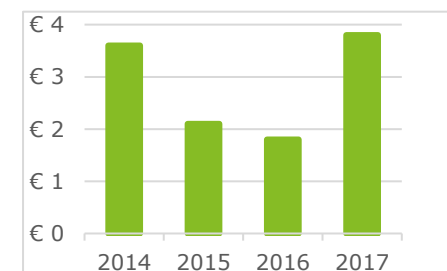
Saldo van baten en lasten (in miljoen)

Mutaties in reserves (in miljoen)

Gerealiseerd resultaat (in miljoen)

Het weerstandsvermogen is gedaald

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's.

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit (voor de samenstelling verwijzen wij naar de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing in het jaarverslag 2017) bedraagt € 29,7 miljoen (2016: € 32,5 miljoen). Er is dus sprake van een lichte daling van de beschikbare weerstandscapaciteit.

De benodigde weerstandscapaciteit is door uw gemeente berekend aan de hand van een risico inschatting.

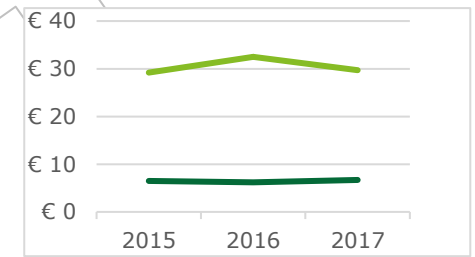
De risico's in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing in het jaarverslag zijn gekwantificeerd met behulp van een inschatting van de mogelijke financiële impact en de kans dat het risico zich voordoet.

De benodigde weerstandscapaciteit is door de gemeente berekend op € 6,7 miljoen (2016: € 6,2 miljoen).

De daling van de beschikbare weerstandscapaciteit en de geringe stijging van de benodigde weerstandscapaciteit leiden ertoe dat de ratio van het weerstandsvermogen per ultimo 2017 naar 4,4 gedaald is (2016: 5,2).

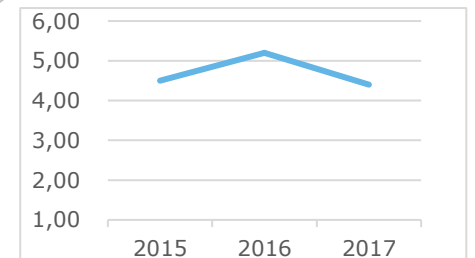
Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstandsvorming verwijzen wij u naar de paragraaf Weerstandsvorming en risicobeheersing in het jaarverslag 2017.

Weerstandscapaciteit (in miljoen)

Beschikbaar **Benodigd**

Ratio weerstandscapaciteit

CONCEPT

De financieringspositie van de gemeente Ridderkerk toont een tekort

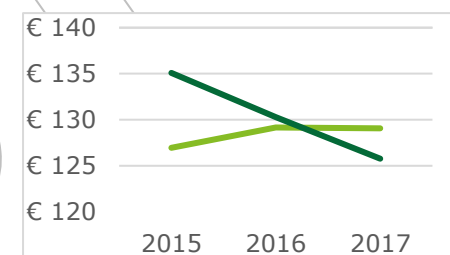
Uit de financiële structuur per jaareinde, zoals hiernaast is gevisualiseerd, is op te maken dat de op lange termijn benodigde financiering is toegenomen. Daarnaast is de beschikbare financiering op lange termijn gedaald. Wij verwijzen u voor nadere informatie naar de paragraaf Financiering van het jaarverslag 2017.

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing, zoals opgenomen in het jaarverslag 2017, wordt een weergave van een aantal belangrijke financiële kengetallen verstrekt zoals de solvabiliteitsratio, de schuldratio (vreemd vermogen) en de netto schuldquote.

Financiering op lange termijn (in € 1.000)

	2017	2016	2015
Stand van de reserves	54.609	56.327	57.881
Gerealiseerd resultaat	3.876	1.800	2.105
Voorzieningen	15.351	15.950	14.591
Schulden op lange termijn	51.942	56.227	60.514
Beschikbaar op lange termijn	125.778	130.304	135.091
Vaste activa	92.994	94.510	99.036
Voorraden	36.072	34.655	27.923
Vastgelegd op lange termijn	129.066	129.165	126.959
Financieringspositie	-/- 3.288	1.139	8.132

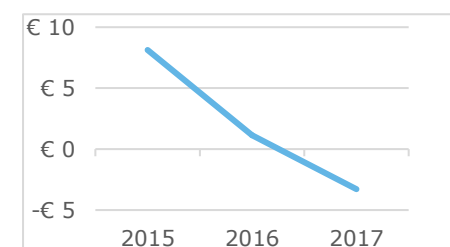
Financieringsstructuur (in miljoen)

Vastgelegd

Beschikbaar

Financieringspositie (in miljoen)

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Dit hoofdstuk bevat onze bevindingen die, volgens ons professionele oordeel, van belang zijn om te rapporteren

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn in de jaarrekening 2017 uiteengezet. In 2017 zijn er de volgende wijzigingen in de verslaggevingsvoorschriften BBV:

- Waardering van de investeringen in activa met een maatschappelijk nut
- Overzicht taakvelden
- Notitie materiele vaste activa
- Notitie overhead

Wij concluderen dat de door de gemeente gehanteerde grondslagen, inclusief de gewijzigde grondslagen als gevolg van bovenstaande gewijzigde wetgeving, aanvaardbaar zijn.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2017 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2017 (programmaverantwoording en de verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2017 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten en de SiSa-bijlage).

In het onderdeel "programmaverantwoording" van het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden over: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat

heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag.

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen.

Als onderdeel van dit vereiste, hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben voor zover wij kunnen beoordelen vastgesteld dat verklaringen van het college in het jaarverslag en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de uitgevoerde controlewerkzaamheden. Deze verklaringen dienen te omvatten:
 - De belangrijkste risico's met betrekking tot het beleid van de gemeente;
 - Een beschrijving van het ontwerp van de beheersing van interne risico's en interne controlesystemen en een rapportage ten aanzien van de werking van de beheersing van interne risico's en interne controlesystemen tijdens het boekjaar;

Bij onze controle hebben wij geen tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd.

Het jaarverslag en de jaarrekening zijn goed met elkaar verenigbaar.

- o Een beschrijving van eventuele belangrijke wijzigingen en eventuele belangrijke verbeteringen die staan gepland, inclusief een bevestiging dat deze zijn besproken met de gemeenteraad.

De grondexploitaties zijn geactualiseerd

Een van uw grootste balansposten (24,7% van het balanstotaal) zijn de grondexploitaties

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot drie P's:

- **Planning:** is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- **Programming:** in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavel appartementen, etc.) in de projecten in relatie tot de huidige marktvrage in de gemeente?
- **Prijs:** de verkoopprijzen van woningen en dus van grond hebben langere tijd onder druk gestaan. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgenomen?

Voor het te ontwikkelen bedrijventerrein (Cornelisland) kunnen soortgelijke vragen worden gesteld: Is er een marktbehoefte voor de bedrijfskavels die de gemeente Ridderkerk aanbiedt? En wat is een marktconforme grondprijs?

De 3 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties.

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor actualisatie van de grondexploitaties, zijnde vooral de uitgangspunten voor de planning (fasering), programmering, het prijsbeleid, maar

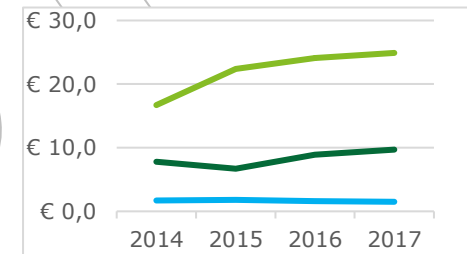
ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (renteomslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente.
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden, is historische informatie representatief voor toekomstige situaties).

Wij hebben voor deze aspecten het proces beoordeeld waarlangs het management schattingsposten ontwikkelt en wij hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel en niet om ons een afzonderlijk oordeel te vormen over de grondexploitaties. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

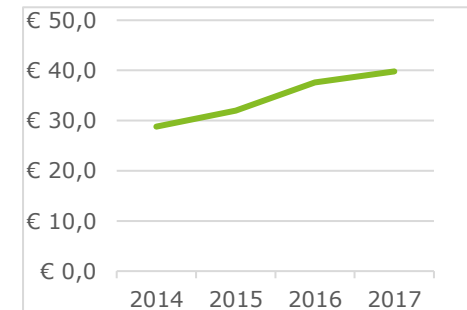
De grondexploitaties zijn door u voor de jaarrekening 2017 opnieuw doorgerekend (geactualiseerd) en waar nodig zijn door u de verwachtingen bijgesteld, waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening moet worden getroffen.

Belangrijkste grondexploitaties (boekwaarde exclusief de voorziening in miljoen)

Cornelisland
Het Zand
Lagendijk

Totaal grondexploitaties (boekwaarde exclusief de voorziening in miljoen)

Ultimo 2017 is op basis hiervan € 4,1 miljoen opgenomen in de voorziening, om de naar verwachting niet meer met verkopen goed te maken kosten (2016: € 4,0 miljoen) te dekken. Hiervan is € 3,8 miljoen verwerkt als correctie op de boekwaarde en is € 0,3 miljoen opgenomen onder de voorzieningen aan de passiva-zijde van de balans. Deze verwerkingwijze is in overeenstemming met het BBV. U heeft twee plannen waarop een voorziening is gevormd beide plannen wikkelen af in 2018 van deze plannen is het grootste plan het Centrumplan met een voorziening van € 3,7 miljoen.

Wij hebben op grond van de door ons verrichte werkzaamheden vastgesteld dat uw gemeente:

- Beschikt over actuele ramingen van de nog te realiseren baten en lasten.
- Externe deskundigheid heeft ingeschakeld ter onderbouwing van de:
 - Gehanteerde uitgangspunten betreffende het programma en de planning in de grondexploitatie.
 - Geraamde grondprijzen en grondopbrengsten.
- Het niveau van de nog te maken plan- en civiele kosten op een deugdelijke wijze heeft bepaald.

Zoals blijkt uit de figuren hiernaast nemen de nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten af en wordt een netto overschot van in totaal € 51,0 miljoen verwacht (2016: € 50,9 miljoen). Deze (verwachte) uitkomsten zijn in belangrijke mate afhankelijk van de uitgangspunten voor de planning (fasering) en de gehanteerde rekenrente (renteomslagmethode).

Tussentijdse winstnemingen

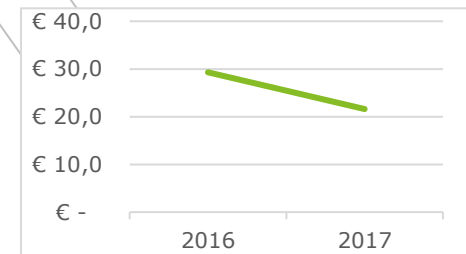
In maart 2016 heeft de commissie BBV de Notitie grondexploitaties gepubliceerd. Hierin is opgenomen dat voor winstneming de 'percentage of completion methode' moet worden toegepast. Hierbij geldt dat, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan, tussentijdse winst moet worden genomen. Voor toepassing van de POC-methode is het van belang dat het resultaat betrouwbaar kan worden geschat en er moet sprake zijn van verkochte gronden en gerealiseerde kosten.

Uw gemeente heeft in 2017 voor € 4,3 miljoen aan tussentijdse winsten genomen.

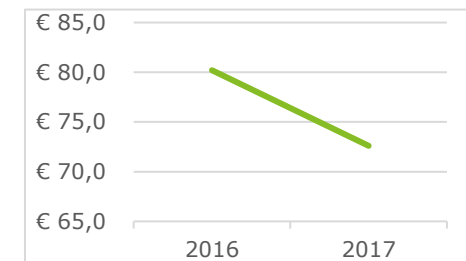
Grote projecten

In voorgaande periode hebben wij u geattendeerd op het feit om op twee projecten extra aandacht te houden. Dit betroffen Nieuw-Reijerwaard en Cornelisland. Afgelopen jaar zijn er opties en verkopen gesloten voor het plan Cornelisland waardoor u voorloopt op de planning (fasering) van opbrengsten in dit plan. U heeft daar nog relatief veel gronden te verkopen maar het risicoprofiel neemt daar naar onze mening af. Wij adviseren u wel om grip te houden op de exploitatie van Nieuw-Reijerwaard.

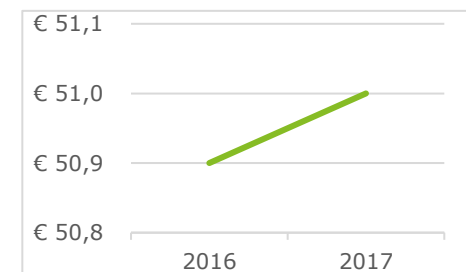
Nog te maken kosten (in miljoen)

Te realiseren opbrengsten (in miljoen)

Resultaat (in miljoen)

Sociaal domein

Het domein maatschappij heeft sinds de start van de BAR-organisatie veel ontwikkelingen meegemaakt. Mede door al deze ontwikkelingen signaleren wij dat het stroomlijnen van de bedrijfsvoering nog niet optimaal is ingeregeld. Als voorbeeld noemen wij:

- De controle op rechtmatige verstrekking nog niet intern in uw organisatie is gewaarborgd;
- De analyse op overlopende posten nog niet synchroon loopt aan het jaarrekeningproces maar pas later wordt uitgevoerd.

Jeugdzorg

De kosten van de regionale jeugdzorg bestaan uit de geraamde bijdrage 2017 aan de gemeenschappelijke regeling Jeugdzorg Rijnmond en een aanvullende bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling als gevolg van het voorlopige nadelig resultaat over 2017. Deze laatste post is eveneens verwerkt in uw jaarrekening 2017.

Daarnaast heeft u een kleine post van lokale uitgaven aan jeugdzorg wij hebben hiervan de productieverantwoordingen beoordeeld van een aantal aanbieders kleiner dan € 50.000 heeft u volgens uw eigen beleid geen gecontroleerde productieverantwoording ontvangen of er zijn controleverklaringen met beperking afgegeven. Dit betreft totaal 10 aanbieders met een totaalbedrag van € 138.000 welke wij aanmerken als een onzekerheid in onze controle (2016: € 225.000).

Persoonsgebonden budgetten

De werkelijke uitputting van de persoonsgebonden budgetten voor Wmo en jeugdzorg bedraagt volgens de SVB € 982.000. Vanaf 2017 heeft u vastgelegd welke werkzaamheden u heeft uitgevoerd en steekproeven genomen om de rechtmatigheid van uw PGB-cliënt zelf vast te stellen. Wij vinden het controlespoor voldoende om de

onzekerheden die vanuit de verklaring van de SVB achterblijven te mitigeren.

Productieverantwoordingen Wmo

De gemeente heeft van de zorgleveranciers controleverklaringen ontvangen bij de productieverantwoordingen. De ontvangen verantwoordingen zijn door uw gemeente geanalyseerd. 6 leveranciers hebben over 2017 (nog) geen verantwoording voorzien van controleverklaring aan u gegeven. Hiervan betreft het 5 aanbieders die een productieverantwoording hebben van kleiner dan € 50.000 en 1 aanbieder van € 150.000. Wij hebben deze 6 aanbieders als onzeker aangemerkt dit betreft een totaalbedrag van € 181.000 (2016: 464.000).

Prestatielevering leerlingenvervoer

De controle op facturen met betrekking tot leerlingenvervoer heeft u uitbesteed aan een externe partij. Deze partij controleert niet alle regels op de factuur doordat zij van een aantal factuurregels de informatie niet heeft ontvangen van uw gemeente. Deze missende regels hebben wij aangemerkt als een onzekerheid ad € 69.000. Overigens heeft de vakafdeling aangegeven vanaf schooljaar 2018/2019 deze gegevens aan de controlerende partij te verstrekken. Over het eerste half jaar van 2018 wordt derhalve ook een beperkte onzekerheid verwacht.

Begrotingsoverschrijdingen zijn toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2017, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de raad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota 2017 van de Commissie BBV. Het overschrijden van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft niet in alle gevallen te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Deze kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma.

De overschrijdingen zijn in te delen in categorieën zoals genoemd in de Kadernota Rechtmatigheid 2017 (paragraaf 4.2.3) en in de hieronder opgenomen tabel ook door ons vermeld.

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van deze overschrijding naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in de 'Analyse afwijkingen begroting na wijziging en realisatie' van de jaarrekening 2017 en naar de afzonderlijke brief van het college van burgemeester en wethouders inzake deze begrotingsafwijkingen

Hiermee legt uw gemeente verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2017.

Begrotingsoverschrijdingen

<i>Programma IV Economische zaken</i> (totaal € 28.700)	De overschrijding is het gevolg van de hogere bijdrage aan de GR BAR-organisatie en een nadeel op economische advisering (centrumaanpak en Ridderkerk pas). <i>Onrechtmatig, telt mee in het oordeel.</i>
<i>Programma VI Cultuur, sport en groen.</i> (totaal € 278.800)	De overschrijding is het gevolg van de overschrijding op openbaar groen, de kinderboerderij en het onderhoud aan speelvoorzieningen. <i>Onrechtmatig, telt mee in het oordeel</i>
<i>Programma VII Jeugd(hulp)</i> (totaal € 130.600)	De overschrijding wordt veroorzaakt door extra inzet voor de wijkteams, kosten die gemaakt zijn voor trainingen Handelingsgericht Werken en niet geraamde advieskosten in verband met een mogelijk btw-risico. <i>Onrechtmatig, telt mee in het oordeel</i>

De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt hebben – gezien de oorzaak en de toelichting – vooralsnog geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Naast deze programmaoverschrijdingen rapporteert u voor € 224.000 onrechtmatigheden op uw investeringskredieten.

De geconstateerde lastenoverschrijdingen zijn formeel altijd onrechtmatig.

Van alle overschrijdingen telt € 438.000 op basis van de door de raad vastgestelde criteria vooralsnog mee in het accountantsoordeel.

Naast de begrotingsoverschrijdingen heeft u ook onrechtmatigheden op investeringskredieten gerapporteerd ad € 224.000.

Totaal telt er derhalve een bedrag van € 662.000 vooralsnog mee in ons oordeel.

Controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid van Europees aanbesteden

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole en door de uitkomsten bij de GR BAR-organisatie is onderzoek gedaan naar de naleving van de Europese aanbestedingsregels. Tijdens het onderzoek is gebruik gemaakt van de door de organisatie uitgevoerde interne controlewerkzaamheden en zijn aanvullende waarnemingen verricht. Samen met uw organisatie zijn de belangrijkste leveranciers onderzocht op de rechtmatigheid van de uitgaven in boekjaar 2017.

Tijdens de controlewerkzaamheden zijn opdrachtverstrekkingen aangetroffen welke op basis van de aard en omvang Europees aanbesteed hadden moeten worden maar welke niet Europees zijn aanbesteed. Er is in deze gevallen sprake van een rechtmatigheidsfout welke meeweegt in ons oordeel bij de jaarrekening 2017 van de BAR-organisatie.

Er zijn totaal 3 opdrachtverstrekkingen aangemerkt als onrechtmatig, de omvang van de uitgaven in boekjaar 2017 behorende bij deze opdrachtverstrekkingen is € 0,277 mln.

Wij hebben geen fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien zeven documenten aan het CBS aan te leveren.

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2017. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie

nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag. Bij de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

Wij hebben geen fouten met betrekking tot naleving van de Wet Normering topinkomens (WNT) geconstateerd

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing. Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rehtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt. De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2017 niet meer bedragen dan € 181.000 per jaar.

Daarnaast dienen gemeenten het salaris openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief – wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan – ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

Wij hebben geen overschrijding van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd.

Speerpunten van de gemeenteraad

U heeft ons gevraagd twee specifieke subsidies te beoordelen in het kader van juistheid en rechtmatigheid. Dit betreffen de volgende twee instellingen:

Stichting voor Cultuureducatie Zuid-Holland-Zuid:

Uit onze controle hebben wij geen bevindingen ten aanzien van rechtmatigheid of juistheid.

Stichting Sport en Welzijn Ridderkerk:

Bij onze controle zijn ons geen afwijkingen bekend geworden ten aanzien van de omzetting van de subsidie naar de inkooprelatie. Het subsidiebedrag voor 2017 is in de rechtmatigheidsfout van 2016 meegewogen voor ons oordeel. De beschikking is ongewijzigd vastgesteld. De omzetting naar een inkoopcontract verloopt zoals gepland.

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving

Het college van burgemeester en wethouders is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptie-wetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook gemeenten in toenemende mate te maken krijgt met anticorruptie regels.

Als onderdeel van onze controle hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het

risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat de directie daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de rekeningcommissie. Tijdens deze gesprekken heeft het college aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Hierbij heeft het college ook voorbeelden gegeven van de manier waarop zij deze beheerst.

In voorgaande rapportages hebben wij gerapporteerd over het bestaan van een conceptfrauderisicoanalyse en u geattendeerd op het belang van de vaststelling ervan door de verschillende gremia binnen uw gemeente alsmede een periodieke actualisatie hiervan als vast onderdeel van het interne controlesysteem. Tijdens de interim-controle 2017 hebben wij vastgesteld de frauderisicoanalyse middels het intern controle plan is gecommuniceerd. Wij vinden dit een positieve ontwikkeling.

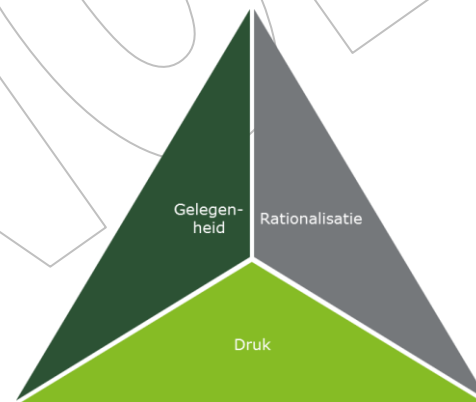
Wij constateren dat de frauderisicoanalyse op een transparante wijze is opgebouwd en jaarlijks geactualiseerd zal worden door uw gemeente. Onze conclusie is dat wij geen aanvullende frauderisico's geïdentificeerd hebben, die relevant zijn voor de accountantscontrole 2017.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen van fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college van burgemeester en wethouders, inclusief het invoeren en onderhouden van interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en de efficiency van de bedrijfsvoering en naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als *geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten.*

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude hebben ontdekt.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen 2017

Aandachtspunten in de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2017 een interim-controle uitgevoerd bij de BAR-organisatie.

Deze interim-controle is primair gericht op de opzet en het bestaan van de maatregelen van de administratieve organisatie en interne beheersing, voor zover van belang voor onze controle van de betrouwbaarheid en de rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter d.d. 31 januari 2018 gericht aan de BAR-organisatie.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen gaan over de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen een dominante plaats in binnen uw organisatie voor een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking.

De IT-audit zal in komende jaren een steeds belangrijker onderdeel worden van de jaarrekeningcontrole.

Cyberrisico's

Cyber is een onlosmakelijk onderdeel geworden van onze samenleving. Dagelijks werken wij met digitale oplossingen, zowel privé als zakelijk. Door gebruik van internet, interne netwerken en bedrijfsapplicaties hebben alle organisaties, ongeacht hun omvang, te maken met aan cyber gerelateerde risico's zoals cybercrime. Als cyberrisico's zich voordoen, kunnen deze een (significante) impact hebben op de financiële systemen, de interne beheersingsmaatregelen en de jaarrekeningcontrole. Daarnaast kunnen deze leiden tot reputatie- en imagoschade voor uw organisatie.

Aangezien iedere organisatie waardevolle informatie heeft te verliezen of ernstige schade kan lijden als de IT-infrastructuur (tijdelijk) niet meer beschikbaar is, benadrukken wij het belang van een cyberrisicoanalyse als vast onderdeel van het interne controlesysteem, dat erop is gericht bedrijfsrisico's te onderkennen, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan in te schatten en de interne beheersing daarop toe te spitsen.

Tijdens gesprekken heeft het management aangegeven zich bewust te zijn van cyberrisico's en is vastgesteld dat er diverse trajecten lopen om deze risico's te mitigeren.

Overige aangelegenheden

In dit onderdeel geven wij een samenvatting van overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties

Bevestigingen van het management

Wij hebben ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Ridderkerk een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bijlagen

Bijlage Aa – Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen boven de rapportagedrempel van € 50.000.

Aard van de controleverschillen (x € 1.000)	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	-	-
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	-	-
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout	-	-
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout	-	-
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	-	-
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten (begrotings- en investeringsonrechtmatigheid)	662	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding)	277	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	-	
Overige rechtmatigheidsfouten	-	
Totaal rechtmatigheidsfouten	939	

In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage Ab – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle boven de rapportagedrempel van € 50.000.

Aard van de onzekerheden (x € 1.000)	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheden prestatielevering leerlingenvervoer	69	69
Overige onzekerheden (WMO en Jeugdzorg verantwoordingen)	319	-
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	388	69
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)	-	
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	-	
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	-	
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	388	

In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dat houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage B – Bevindingen controle SiSa-bijlage 2017

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Onderstaand treft u deze tabel aan.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
OCW D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
I&M E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet - gemeentedeel 2017	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) - gemeentedeel 2017	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Bijlage C – Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Ridderkerk

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de "Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)" en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebod.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Ridderkerk in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om onze onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Het stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke training inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en indien er bedreigingen zijn gesignaleerd welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreiging voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde onafhankelijkheidsevaluatie) wordt in het dossier opgenomen. Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een raad van commissarissen of audit committee overwegen wij ook één van deze beide instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om de bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om komend boekjaar teamleden bij de gemeente Ridderkerk te rouleren.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Ridderkerk

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken welke aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Bijlage D - Algemene Verordening Gegevensbescherming

De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)

Per 24 mei 2016 is de AVG in werking getreden. De AVG is van toepassing op elke organisatie in de Europese Unie (EU) die persoonsgegevens verwerkt. Daarnaast zal de wetgeving ook gaan gelden voor organisaties die diensten en/of goederen aanbieden aan individuen in de EU al dan niet om iets. Mocht een organisatie het gedrag van individuen monitoren voor zover dit gedrag plaatsvindt op het grondgebied van de EU dan zal de organisatie ook moeten voldoen aan de AVG. De AVG heeft dus een reikwijdte die verder gaat dan slechts de grenzen van de EU. Tot 25 mei 2018 hebben organisaties de tijd om hun processen op de AVG aan te passen. Daarna kan iedere natuurlijke persoon binnen de EU organisaties aanspreken op het niet-nakomen ervan. De wetgeving wil het transparant, zorgvuldig en bewust gebruik van persoonsgegevens bevorderen en de huidige wetgeving vernieuwen.

Rechten van individuen

De AVG maakt het voor individuen mogelijk om kosteloos inzicht te krijgen in de persoonsgegevens die een organisatie van dat individu verwerkt. In bepaalde gevallen is het dan mogelijk voor een individu om gegevens te wijzigen, te laten verwijderen, een verzoek in te dienen om verdere verwerking te blokkeren en zelfs om te vragen of de gegevens overgedragen kunnen worden naar een andere partij.

Wat is er gelijk gebleven

Hoewel de AVG veranderingen met zich meebrengt zullen veel van de reeds bestaande principes gelijk blijven. Zo mogen gegevens alleen voor een specifiek doeleinde

worden verwerkt, moet er een wettelijke basis bestaan voor het gebruik van die gegevens en mogen zij niet verder verwerkt worden indien dit niet verenigbaar is met het oorspronkelijke doel. Ook zal onder de AVG de plicht om datalekken te melden binnen 72 uur blijven bestaan.

Verwerkingsverantwoordelijkheid

Wellicht één van de grootste veranderingen is het beginsel van de verwerkingsverantwoordelijkheid. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen uit de AVG en zij moeten kunnen aantonen dat zij dit actief doen. Dit betekent dat de AVG een hoge mate van volwassenheid en documentatie verlangt. Zonder het actief documenteren van genomen maatregelen en de afwegingen die gemaakt zijn om tot die maatregelen te komen, wordt het lastig voor organisaties om aan te tonen dat zij actief bezig is geweest met deze wetgeving.

Additionele plichten -Gegevensbescherming door ontwerp en standaardinstellingen

Naast meer rechten voor individuen introduceert de AVG ook aanvullende plichten ten opzichte van de Wet bescherming persoonsgegevens. Zo zullen organisaties een register moeten opstellen waarin zij hun verwerkingsactiviteiten opnemen met daarbij aanvullende informatie zoals bewaartermijnen en genomen beveiligingsmaatregelen. Daarnaast zullen alle processen ontworpen moeten worden met de bescherming van persoonsgegevens als centraal uitgangspunt, het zogenoemde 'gegevensbescherming door ontwerp' ('privacy by design').

Daarbij zullen deze processen ook nog eens standaard de voor de individu minst indringende instellingen moeten hebben, het zogenoemde 'gegevensbescherming door

standaardinstellingen' ('privacy by default'). Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG).

Al deze maatregelen hebben als doel het vertrouwen van de individu in de digitale wereld te vergroten. Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben als doel het vertrouwen van de individu in de digitale wereld te vergroten.

Risico Assessment - Gegevensbescherming effectbeoordeling

Voor iedere nieuwe gegevensverwerking dient de verantwoordelijke gegevensverwerker een impact analyse uit te voeren indien de verwerking een hoog risico oplevert voor de bescherming van persoonsgegevens van de betrokkene. Deze impact analyse zal uitgevoerd moeten worden met het individu als uitgangspunt en moet in ieder geval plaatsvinden indien een organisatie systematisch individuen monitort of op grootschalig niveau gevoelige gegevens verwerkt. Hierbij zal grootschalig ingevuld worden aan de hand van zowel de hoeveelheid gegevens als de hoeveelheid betrokkene.

Toezichthoudende autoriteit

Ieder EU-land zal tenminste één toezichthoudende autoriteit aanwijzen die bevoegd is om handhavend op te treden in het geval dat de AVG niet wordt nageleefd. In Nederland is dat de Autoriteit Persoonsgegevens (voorheen College Bescherming Persoonsgegevens). Deze autoriteiten hebben daarnaast ook als taak om praktische informatie te verstrekken over de AVG en om leading practices te identificeren en te verspreiden.

Mocht dit echter nodig zijn dan hebben de hiertoe geautoriseerde toezichthouders ook de bevoegdheid om organisaties boetes op te leggen wanneer blijkt dat zij zich niet aan de AVG gehouden hebben. Deze boetes kunnen

oplopen tot maximaal € 20 miljoen of 4% van de wereldwijde omzet van het voorgaande jaar.

Lid statelijke Maatregelen

Hoewel de AVG een uniforme set regels beoogd te creëren voor alle landen in Europese Unie zullen lidstaten in bepaalde gevallen bevoegd zijn om aanvullende regels op te stellen omtrent het beschermen van persoonsgegevens. Hoewel in grote lijnen een uniforme implementatie van de AVG mogelijk is voor multinationals zal er daarom toch ook naar nationale bepalingen gekeken moeten worden bij het uitvoeren van een privacy programma.

E-Privacy verordening

Naast de AVG zal er ook een E-privacy verordening gaan komen (welke de huidige E-privacy richtlijn gaat vervangen). Die wetgeving gaat specifiek in op bescherming van persoonsgegevens bij elektronische communicatie. Deze richtlijn verplicht lidstaten om in geval van elektronische communicatie, in aanvulling op de AVG, maatregelen te definiëren rondom elektronische communicatiegegevens die als persoonsgegevens kunnen worden aangeduid. Een definitieve versie is nog niet gepubliceerd en verwacht wordt dat deze wetgeving pas gaat gelden in 2019.

Beveiliging van persoonsgegevens

Naast het zorgvuldig verzamelen van persoonsgegevens moet een organisatie persoonsgegevens ook op een juiste en passende manier organisatorisch en technisch beveiligen. Dit houdt onder andere in dat de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van gegevens geborgd wordt. Dat die gegevens niet alleen technisch beveiligd moeten worden maar ook organisatorisch benadrukt dat het beschermen van gegevens ook offline moet gebeuren.

Functionaris voor de gegevensbescherming

De AVG dwingt af dat sommige organisaties een functionaris ten behoeve van gegevensbescherming dienen aan te stellen. Deze functie dient zich namens de organisatie onder andere bezig te houden met het toepassen en naleven van de AVG en

intern data privacy beleid. De verplichting om een functionaris voor de gegevensbescherming in te stellen geldt in ieder geval voor overheidsinstellingen.

CONCEPT

Deloitte.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, a UK private company limited by guarantee (“DTTL”), its network of member firms, and their related entities. DTTL and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL (also referred to as “Deloitte Global”) does not provide services to clients. Please see www.deloitte.nl/about to learn more about our global network of member firms.

Deloitte provides audit, consulting, financial advisory, risk advisory, tax and related services to public and private clients spanning multiple industries. Deloitte serves four out of five Fortune Global 500® companies through a globally connected network of member firms in more than 150 countries and territories bringing world-class capabilities, insights, and high-quality service to address clients’ most complex business challenges. To learn more about how Deloitte’s approximately 245,000 professionals make an impact that matters, please connect with us on Facebook, LinkedIn, or Twitter.

This communication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms, or their related entities (collectively, the “Deloitte Network”) is, by means of this communication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte Network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this communication.